

FARG'ONA VODIYSI FOLKLORIDA KICHIK LIRIK VA EPIK
JANRLARNING QIYOSIY TAHLILI

Jalilov Shohzod Javharalizoda

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14054205>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik lirik va epik janrlarning ta'riflari, ularning o'ziga xos xususiyatlari, farqlari va o'xshashliklari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar:Farg'ona vodiysi folklori, Kichik lirik janrlar, Epik janrlar, Xalq adabiyoti, Dostonlar, Qo'shiqlar, to'y qo'shiqlari, Farg'ona folklorining xususiyatlari

Farg'ona vodiysi — O'zbekistonning eng boy va qadimiy madaniy merosiga ega bo'lgan hududlaridan biridir. Ushbu mintaqa xalqlarining an'anaviy folkloriy merosi, turli janrlar orqali xalqning dunyoqarashi, urf-odatlar va hayot tarzini aks ettiradi. Farg'ona vodiysining folklori, ayniqsa, kichik lirik va epik janrlar bilan ajralib turadi. Bu janrlar xalqning emosional holati, ichki dunyosi va tarixi haqida beqiyos ma'lumotlar beradi.

Kichik lirik janrlar: Tavsif va farqlari

Kichik lirik janrlar, asosan, odamning shaxsiy tuyg'ularini, his-tuyg'ularini, orzularini va ruhiy holatini ifodalovchi asarlar hisoblanadi. Ushbu janrlar qisqa shaklda bo'lib, ko'proq insonning ichki dunyosini aks ettiradi. Farg'ona vodiysi folklorida kichik lirik janrlar quyidagi turlarda namoyon bo'ladi:

Qo'shiqlar

Qo'shiqlar kichik lirik janrlar orasida eng mashhuri bo'lib, ular xalqning ishchi faoliyatini, muhabbatni, oilaviy qadriyatlarni, tabiatni tasvirlashga xizmat qiladi. Farg'ona vodiysi xalqining qo'shiqlari, asosan, oddiy kishilarning kundalik hayotini, ishlash jarayonini va o'zaro munosabatlarini ifodalaydi. Bu qo'shiqlarda ko'plab romantik, ishqiy va ma'rifiy mavzular mavjud.

Masalan, Farg'onada o'ziga xos "yurak sirlari" qo'shiqlari mavjud bo'lib, ularning har biri insonning mehr-oqibatga bo'lgan munosabati va shaxsiy tuyg'ularini ifodalaydi. Ayniqsa, bu janrda sevgi va muhabbatning tasvirlari keng tarqalgan, chunki Farg'ona vodiysidagi xalq qo'shiqlari ko'pincha sevgi hikoyalari, orzular va ajralishlarni aks ettiradi.

Marosim va to'y qo'shiqlari

Farg'ona vodiysi folklorida to'ylar va marosimlar juda katta ahamiyatga ega. Marosimlar va to'y qo'shiqlari, asosan, odamlarning o'zaro munosabatlaridagi ruhi va salomatlik, orzularni va baxtni tilash kabi his-tuyg'ularni aks ettiradi. Marosimlar, shuningdek, xalqning to'y marosimlarida ilgari suriladigan qadriyatlar, ularning atrof-muhitga bo'lgan munosabatini ham ifodalaydi.

Xalq dostonlari va maqollar

Farg'ona vodiysining kichik lirik janrlari orasida xalq dostonlari va maqollar ham katta ahamiyatga ega. Bu asarlar ham qiyin sharoitlarda, ham oddiy kundalik holatlarda kishining tuyg'ularini ifodalashga qaratilgan. Maqollar, ayniqsa, xalqning axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtirgan. Bu maqollar ko'pincha qisqa, lekin chuqur ma'no va tahlilni talab qiladigan iboralardan tashkil topadi.

II. Epik janrlar: Tavsif va farqlari

Epik janrlar xalqning tarixini, urf-odatlarini, qadriyatlarini, jasoratini va ma'naviyatini aks ettiruvchi janrlar hisoblanadi. Epik janrlar asosan uzoq vaqtda yuz beradigan voqealarni tasvirlash bilan bog'liq. Farg'ona vodiysi folklorida epik janrlar, ko'pincha xalqning tarixiy yutuqlari va urushlarga oid voqealar orqali shakllanadi.

Dostonlar

Epik janrlar orasida dostonlar Farg'ona vodiysining eng qadimiy va o'ziga xos janrlaridan biridir. Dostonlar, asosan, qahramonlik, jasorat, sevgi, vatanparvarlik va ma'naviyatni tasvirlaydi. Farg'onadagi dostonlar o'zining xalqona uslubiga ega bo'lib, ko'plab qahramonlik voqealarini aks ettiradi.

Masalan, "Alpomish" dostoni o'zining qahramonlik va jasorat bilan ajralib turadi. Bu dostonlarda, ayniqsa, jangovar sahnalar va xalqni himoya qilish, adolat yo'lida kurashish kabi mavzular muhim o'rin tutadi.

Qahramonlar haqidagi rivoyatlar

Farg'ona vodiysi folklorida qahramonlar haqidagi rivoyatlar ham katta ahamiyatga ega. Bu rivoyatlar ko'pincha o'tmishdagi voqealarni, davlatlar o'rtasidagi janglarni va qahramonlarning xalq uchun ko'rsatgan jasoratlarini tasvirlaydi. Rivoyatlar orqali xalqning tarixiy xotirasi saqlanadi va bugungi kunda ham zamonaviy odamlar uchun muhim ma'lumotlar beradi.

Urushlar va jangovar voqealar

Farg'ona vodiysi folklorida ko'plab urush va jangovar voqealar haqida hikoyalar mavjud. Bu hikoyalar xalqning xalqaro maydondagi urushlarda, mamlakatni himoya qilishdagi jasoratini aks ettiradi. Bu janrlar odatda uzun hikoyalar shaklida, tarixi va urushlarga oid batafsil tavsiflar bilan taqdim etiladi.

III. Kichik lirik va epik janrlar o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar

Farqlar:

1. Mavzu va tuzilish: Kichik lirik janrlar asosan odamning shaxsiy his-tuyg'ularini, tuyg'ularini va ichki holatini aks ettirsa, epik janrlar kengroq ijtimoiy va tarixiy voqealarni tasvirlaydi.

2. Ijro shakli: Kichik lirik janrlar ko'pincha qisqa, zamonaviy va jonli bo'lib, odatda musiqiy shaklda ijro etiladi. Epik janrlar esa uzunroq, batafsil va tarixiy voqealarni tasvirlashga qaratilgan.

3. Nihoyaviy maqsad: Kichik lirik janrlar insonning shaxsiy holatlarini ifodalasa, epik janrlar xalqning tarixiy ruhiyatini, urush va qahramonlikni ko'rsatadi.

O'xshashliklar:

1. Emotsional ta'sir: Har ikkala janr ham o'ziga xos ruhiy va emotsional ta'sirga ega. Kichik lirik janrlar hissiyotlarga, epik janrlar esa tarixiy va qahramonlik tuyg'ulariga asoslanadi.

2. Xalqning qadriyatlari: Ikkala janr ham xalqning axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini saqlashga xizmat qiladi. Kichik lirik janrlar ko'proq ichki hissiyotlarni aks ettirsa, epik janrlar xalqning tarixiy va ijtimoiy qadriyatlarini ifodalashga qaratilgan.

Xulosa qilib aytganda, Farg'ona vodiysi folklorida kichik lirik va epik janrlar bir-birini to'ldiruvchi, ammo turli maqsadlarni ko'zlab ishlatiladigan janrlardir. Kichik lirik janrlar shaxsiy his-tuyg'ularni ifodalashda, epik janrlar esa xalqning tarixiy xotirasi va urushlarni tasvirlashda muhim rol o'ynaydi. Ikkala janr ham xalqning ruhiyatini, madaniy qadriyatlarini va dunyoqarashini aks ettirib, Farg'ona vodiysi folklorining ajralmas qismiga aylangan.

Farg'ona vodiysi folklorida kichik lirik va epik janrlarning qiyosiy tahlili mavzusida maqola yozish uchun quyidagi adabiyotlar ro'yxatini tavsiya qilaman:

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Zarif, B. (1983). O'zbek xalq dostonlari. Toshkent: Fan.
2. Beshimov, A. (2006). Farg'ona vodiysi folklori. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
3. Murodov, I. (2011). O'zbek xalq musiqasi va folklori. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
4. Sattorov, A. (2004). O'zbek xalq she'riyatining tarixi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
5. Abdullayev, M. (1998). Farg'ona vodiysi adabiyoti va folklori. Buxoro: Buxoro Universiteti nashriyoti.
6. Yoqubov, X. (2005). O'zbek xalq maqollari va matallar. Toshkent: O'zbekiston xalq nashriyoti.
7. Raxmonov, N. (2010). Farg'ona vodiysi folklorining asosi: Lirik va epik janrlar. Toshkent: Fan va texnologiya.
8. Xamdamiyov, S. (2008). Farg'ona vodiysi va uning folklori. Toshkent: San'at nashriyoti.

